

ÖZELLEŞTİRMELER VE BOR

Erşat ÇAYAN

Istanbul Teknik Üniversitesi Öğrencisi

Ülkemizde ve dünya genelinde özelleştirmeler büyük bir sorundur. Özelleştirme kapsamında bakacak olursak, amaçları üretimi, hammaddeyi, enerjiyi ve işçiyi sömürmek olan kapitalist ülkelerin klasik 'arka bahçe' politikalarına az gelişmiş diğer ülkeler gibi ülkemiz de dahil edilmiştir. En büyük sömürlerden bir tanesi ise burada neoliberal politikaların bir yansıması olan, "ulusal sanayinin" dış güçlere peşkeş çekilmesi ve yabancılaştırılması olan özelleştirmeler olarak karşımıza çıkıyor. Ülkemiz tarihinde iktidar partilerin bilicli veya bilinçsiz politikaları ülkeyi IMF ve Dünya bankası kışkacına sokmuştur, sermaye grupları veya uluslar arası güçler hammaddeyi çıkartır, işler, pazarlar yani sanayiye ve pazarı sömürür duruma gelmiştir. Ne yazık ki Türkiye gibi, haşereler tarafından kemirilen birçok ülke vardır. Kaldı ki geride kalanlar itiraz ederse, muhalif olurlar ise kapitalist ülkeler dize getiremedikleri bu ülkeleri kredi vermeme, ambargo, askeri operasyonlar veya uluslararası anlaşmalar ile onların seslerini kesip, sisteme uygun birer ülke haline getirme yoluna gitmişlerdir. Bu konuda Kanadalı akademisyen Michael Hart, düzenlenen bir OECD yuvarlak masa toplantısında küresel sistemin kuralları hakkında şöyle söylemiştir: 'Hükümetler dünya üzerinde ekonomik etkinliklerin temel düzenleyicisi olarak ulusal ekonomik çıkarlarını nasıl koruyacaklardır? Daha küçük ülkeler için iki seçenek vardır; ya işbirliği ya da baskı; aynı hedefe yönelik yürüme ya da daha büyük güçlerin tiranlığını kabul etme (...)

Neoliberal politikaların bir dalı olan özelleştirmelere dünya genelinden bir örnek verecek olursak, durumun vahametinin farkına varmamız için en büyük örnek 1985 yılından sonra özelleştirme furyası içerisine giren Şili'dir. Bu ülkenin en büyük ekonomik kaynakları dış güçlere armağan e-

dilmiştir. Altın, gümüş, bakır madenleri, petrol ve doğalgaz uluslararası ortaklara devredilmiş, sosyal güvenlik sistemi, elektrik şirketleri, benzin istasyonları, demir yolları, telekomünikasyon sistemleri özelleştirilmiş, hatta ormanları, denizleri, deniz ticareti, deniz ulaşımı ve deniz ürünleri yabancılara satılmıştır. İlginçtir ki Şili'nin tüm sanayi sektörü satılsa da toplam dış borcunu karşılayamıyor bunun yanında tüm yeraltı-yerüstü kaynaklarını pazara sunuyor. Ülkemize baktığımızda ise bir "Şilileşme" süreci ile karşı karşıya kaldığımız ortadadır. Şu dönemde gerek devletin gerekse dış güçlerin politikalarıyla parsel parsel satılan bir ülke durumunda olduğumuz doğrudur. Sürece baktığımızda, ülkemizde dış güçlerin ve bu güçlerin oluşturduğu organların önemli amaçlarını gerçekleştirdiği görülür. Bunlar; finans ve banka sisteminin uluslararası gruplara satılması, telekomünikasyon şirketlerinin haberleşme ve medya ağının uluslararası sermayeye devredilmesi, ağır sanayinin bel kemiği olan devlet elinde bulunan üretim işletmelerinin özelleştirilmesidir. 2001 krizinden sonra TMSF sayesinde finans ve banka sisteminin uluslararası piyasalaştırılması, telekomünikasyonda Telekom operasyonu, Petkim, Tüpraş ve Erdemir gibi ağır sanayide başlayan özelleştirme örneklerine baktığımızda ise durumun ciddiyetini anlıyoruz. Kaldı ki bu durum bunlarla sınırlı kalmayacak, yakın bir dönemde doğal kaynakların, akarsuların, orman arazilerinin vs satılma sesleri kulaklarımıza gelecektir.

BOR

uluslararası piyasalaştırılması, telekomünikasyonda Telekom operasyonu, Petkim, Tüpraş ve Erdemir gibi ağır sanayide başlayan özelleştirme örneklerine baktığımızda ise durumun ciddiyetini anlıyoruz. Kaldı ki bu durum bunlarla sınırlı kalmayacak, yakın bir dönemde doğal kaynakların, akarsuların, orman arazilerinin vs satılma sesleri kulaklarımıza gelecektir.

Ülkemizin yeraltı zenginliklerinde 150 senedir gözü olan sömürücülerin emellerinden bir tanesi de dünya rezervinin %63'üne sahip olduğumuz bor madenlerimiz üzerinedir. Borun dünya sanayisinde ve kalkınmada önemi yadsınamayacak kadar büyüktür ve üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir konudur. Bor'un kullanım alanları a-

rasında cam sanayi, elektronik ve bilgisayar sanayi, enerji sektörü, görüş sistemleri, ilaç ve kozmetik sanayi, iletişim araçları, inşaat sektörü, kağıt sanayi, kimya sanayi, koruyucu, makine sanayi, metalurji, otomotiv sanayi, seramik sanayi, spor malzemeleri, tarım sektörü, tekstil sektörü, tıp, uzay ve havacılık sanayi vardır. Bunların yanında ne yazık ki 'nükleer araştırmalar' ve 'silah' sanayinde büyük öneme sahip olmasıyla da sömürücü devletlerin sürekli gözünün üzerinde olduğu bir maden türüdür. Dahası, bu listeye bor kimyasallarını ve alaşımlarını da katarsak kullanım alanları 3 katına çıkar. Bu da 'bor'u birçok alanda vazgeçilmez hammadde veya ürün yapar. Türkiye'den sonra dünya bor rezervlerinde ikinci sırayı %13.7 ile ABD alır. Ülkemizde bor madenlerini işleyen, üreten ve pazarlayan çatı Eti Holding'dir ve dünya bor üretiminin %31'ini gerçekleştiren, dünya bor pazarını kontrol eden iki tekelden biridir. Diğer ise US Borax'tır. Burada Eti Holdingden biraz bahsetmek gerekiyor.

Eti Holding 1935 yılında madencilik alanı kaynaktan yoksun olmasın diye bankacılık bölümüyle birlikte yapılandırılmış ve Etibank adını almıştır. Devletleştirildikten sonra maden sektörünün %85'ini ele geçirmiştir. Bir süre sonra ise özelleştirme gündemine oturmuş, ilk olarak bankacılık bölümü 1995 yılında madencilik finansman yönünün ortadan kaldırılması için özelleştirilmiş, bankacılık ve madencilik bölümü ayrılmıştır. 1997 yılında 'yapılandırma ve özelleştirmeye ilk adım' adı altında madencilik bölümü Eti Madencilik yerine Eti holding adını almış ve daha sonra Eti Holding'e bağlı ortaklık biçiminde Eti Bor, Eti Alüminyum, Eti Gümüş, Eti Krom, Eti Bakır, Eti Elektrometalurji ve Eti Pazarlama olarak 7 ayrı anonim şirkete ayrılmıştır. Böylece bölünme sayesinde Etibank'ın özelleştirilmesi daha kolay bir hal almıştır.

Yeni hükümet dönemine baktığımızda kar eden kuruluşlar ve bor madenlerinin özelleştirilmesi gündeme oturmuştur. Nitekim diğer iktidar partilerin politikaları gibi AKP hükümetinin de programı da temelde IMF programının uygulanması ve özelleştirmeyi hayatın neredeyse her alanına

sokmak olarak tanımlanabilir. Kaldı ki toplumun özelleştirme konusundaki hassasiyetini tartan ve bunun farkında olan AKP hükümeti yaptığı çalışmaları gündemlerin üzerini örterek kapatmış, kamu imtiyazını oluşturan ve bor açısından da çok önemli olan yasalara uymamaya ve bu yasaları ortadan kaldırmaya cüret etmiştir. AKP iktidarı ilk günden beri bor madenlerimizin işletilmesi görevinin üzerinde olduğu Eti Maden işletmelerinde kamunun her alanında yaptığı gibi kadrolaşma gayreti içindedir. Bu gayret, tabi ki boşuna değildir. Bunun altında bor madenlerimizi sermayeye peşkeş çekmek yatmaktadır. AKP'nin özelleştirme politikalarında bilinçli olarak KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsü)'lere yatırım yapmama,

kadrolaşma, içlerini boşaltma, ve 'zarar ediyor' gerekçesi vardır. AKP'nin özelleştirme programında yer alan 'kamuya ait bütün maden işletmeleri aşamalı olarak özelleştirilecek ve stratejik öneme haiz madenler için farklı özelleştirme metotları uygulanacaktır' ibaresi ise KİT'ler zarar ediyor gerekçesiyle özelleştirilmediğini, işin içinde tamamen sermayeye peşkeş çekme mantığının olduğunu bizlere gösterir. Gene bir örnek; 19 Şubat 2007 tarihli ihale duyurusu; 'Eti Maden işletmeleri genel müdürlüğü yılda 10.000 ton disodyum oktaborat tetrahidrat üretecek tesis kurulması, işletmeye alınması ve idarece 36 aylığına kiralanması hizmeti alınacaktır.' Yani 3 yıl sonunda özel sektöre devretmek için ihaleyi açmışlardır. Önemli bir anekdot ki, bor madenlerimiz konusunda en önemli yasa olan 2840 sayılı 'bor tuzları, uranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletilmesi devlet eliyle yapılır' yasasını dahi hiçe sayarak bor ihalesini açıp bor madenlerini yandaşlarına ve sonra uluslararası şirketlere teslim etme yoluna girmiştir.

Özelleştirme kapsamında bakacak olursak uluslararası boyutta yaklaşık 350 milyar dolar değere sahip ülkemizdeki bor madenlerine talip olabilecek tek kuruluşun Eti Holding ile dünya tekeli paylaşan, dünya bor üretiminin %55'ine sahip olan, US Borax'ın tam hissesini elinde tutan ve araştırma bahanesiyle ülkemizde de faaliyet gösteren Rio Tinto Zinc Corporation'dır. Sonuçta

DÜNYA BOR REZERV DAĞILIMI

'bor'un hangi yöntemlerle olursa olsun, üretimden işletmesine ve pazarlamasına kadar özelleştirilerek yerli ve yabancı şirketlere devri 'bor'un RTZ şirketinin eline geçmesini sağlayacaktır. Eti Holding'in özelleştirilmesi demek bir takım menkul ve gayrimenkullerin, en başta bor olmak üzere yeraltı zenginliklerimizin uluslararası tekelin eline geçmesi, hakkında söz sahibi olması gerekirken ülkemizin bor ile ilgili hakimiyetini kaybetmesi demektir. Fakat AKP'nin özleştirme programına bakarsak madencilik sektörünün en önemli kurumları olan MTA (Maden Teknik Arama), ETİBANK, TTK (Türkiye Taşkömürü Kurumu), KÜMAŞ (Kütahya Manyezit İşletmeleri) ve ÇİNKUR (Çinko Kurşun Metal Sanayi A.Ş.) gibi kurumlar özleştirme, kapatma veya daraltma doğrultusunda elden çıkarılmıştır ve çıkarılmaya devam edilmektedir.

Özelleştirmeler, elden çıkartmalar ve kapatmaların topluma yansıyan yönlerinden kısaca bahsedecek olursak özelleştirmenin toplumsal etkilerini ve ne denli ekonomik bir çalışma olduğunu görmek zor değildir. Özelleştirmeler nedeniyle işsizlik çığ gibi büyüyor, kamuda ihtiyaç duyulduğu halde işçi alımları yapılmıyor aksine kendi bünyesinde çalışan işçiler de emekliliğe zorlanıyor. Uygun politikalar uygulanıp maden sahaları faal hale getirilmiyor, üretim yapılmıyor, ülke madencilğinde temel taşlar olan bazı kuruluşlar kapatılıyor, dolayısıyla istihdamdan ve refahtan bahsetmek mümkün olmuyor. Özelde işçiler günde 10 saat çalışıyor, birçok işyeri asgari ücret ihlali yapıyor, hafta tatili, iş güvenliği ortadan kalkıyor, işsizlik büyüyor, işçi sendikasılaştırılıyor, işten çıkarılıyor, sağlıkları hiçe sayılıyor. Dolayısıyla madencilik faaliyetleri, uluslararası sermayenin madenlere olan talepleri ve yerli işbirlikçilerin politikaları sayesinde doğal varlıklarımız ve haklarımız yağmalanıyor.

Ne yapmalı?

Türkiye, üzerinde birçok neoliberal politikanın döndüğü bir ülke durumundadır ve git gide daha da sömürgeleşmektedir. Özelleştirmeler sorunu ise bunlardan sadece birtanesidir. Bor madenlerimizin özelleştirilmek istenmesi ise madencilik

ve metalurji başta olmak üzere birçok alanda ve toplumsal açıdan üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

- En başta 2840 sayılı ' bor tuzları, uranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletilmesi devlet eliyle yapılır' yasası titizlikle korunmalıdır.
- Maden ürünlerinin hammadde olarak ortaya çıkarılmasından ziyade ileri ürünler üretip topluma daha faydalı hale getirmek için gerekli işletme yatırımları devlet tarafından yapılmalıdır.
- Bizlere düşen görev ise emperyalist devletlerin yerli işbirlikçilerinin başta bor olmak üzere madenlerimiz üzerindeki emelleri olan özleştirme politikalarına karşı sesimizi şiddetle duyurmak, toplumsal bilinç oluşturmak olmalıdır.

*Bu yazı AB'nin 'bor' ile ilgili kullanımı ve üretimi kısıtlama ve yasaklama kararından önce kaleme alınmıştır.

Kaynaklar:

- TMMOB Metalurji Mühendisleri Odası Yayın Organı / Temmuz 2003
- Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi / sayı 5
- TC Başbakanlık Özleştirme İdaresi Başkanlığı Resmi internet Sitesi